

ГЕРМАНІЗМЫ Ў БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ

Парукаў В.В.

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт інфарматыкі і радыёэлектронікі
г. Мінск, Рэспубліка Беларусь

Албут А.А. – старшы выкладчык

Разглядаецца праблема нямецкамоўных запазычанняў у беларускай мове. Аналізуецца гістарычныя этапы пранікнення германізмаў, іх тэматычная класіфікацыя, асаблівасці фанетычнага і граматычнага асваення. На аснове анкетавання студэнтаў і аналізу гаворкі жыхароў в. Картынічы Лельчыцкага раёна выяўлены бытавыя германізмы. Зроблена выснова пра важную ролю германізмаў ва ўзбагачэнні беларускай лексікі і неабходнасць іх вывучэння для захавання моўнай сувязі пакаленняў.

Аktуальнасць даследавання абумоўлена неабходнасцю асэнсавання працэсаў лексічнага ўзаемадзеяння моў і павышэння моўнай кампетэнцыі носьбітаў беларускай мовы. Мова – складаны арганізм, які пастаянна развіваецца. У апошні час у лексічным складзе беларускай мовы з'явілася вельмі шмат новых слоў, значэнне якіх незразумелае многім носьбітам. Аднак працэс запазычання адбываўся заўсёды. Германізм – слова, выраз ці канструкцыя, запазычаныя з германскіх моў [1, с. 97].

Было праведзена анкетаванне сярод 38 студэнтаў, якое паказала, што большасць рэспандэнтаў не ведае пра наяўнасць германізмаў у беларускай мове і пра гістарычныя прычыны дадзенай з'явы.

Нямецкая этнічная прысутнасць на землях Беларусі пачала фарміравацца яшчэ ў часы Полацкага княства. Мясцовыя князі паступова завязвалі з немцамі роднасныя адносіны: так, шэраг князёў ажаніліся з немкамі, напрыклад, полацкі князь Ізяслаў Мсціславіч ажаніўся з Агнесай, дачкой Конрада III Гогенштаўфена, а тураўскі князь Яраполк Ізяславіч меў шлюб з Кунігундай фон Арлам. У канцы XII ст. у гарадах Полацкага, Тураўскага, Гродзенскага княстваў аселі нямецкія купцы, рамеснікі, воіны, урачы, свяшчэннікі. Асабліва актыўна германізмы пачалі пранікаць у XIII ст. у выніку кантактаў з нямецкімі каланістамі ў Прыбалтыцы. Акрамя таго, пранікненню германізмаў садзейнічала перасяленне на тэрыторыю сучаснай Беларусі яўрэйскага насельніцтва.

Германізмы папоўнілі розныя тэматычныя групы беларускай лексікі: грамадска-палітычную (*ратуша*), ваенную (*штурм*), сацыяльна-эканамічную (*крама*, *гандаль*), бытавую (*цукар*, *фарба*), прафесійна-вытворчую (*дах*, *друкаваць*) [2]. Характэрнай прыметай нямецкамоўных запазычанняў з'яўляюцца спалучэнні *-шт-*, *шт-* у пачатку слоў (*шпіль*); *-хт-*, *-шт-*, *-эй-* у сярэдзіне слова (*вахта*); пачатковае *фельд-* і канцовае *-майстар* у складаных словах (*фельдмаршал*).

Многія беларускія словы, якія маюць агульную крыніцу паходжання з адпаведнымі нямецкімі словамі, сустракаюцца ў беларускім фальклору і дыялектах, што сведчыць аб функцыянаванні слова ў жывой частцы мовы. Варта адзначыць, што некаторыя словы рэдка сустракаюцца ў фальклорных крыніцах і дыялектах, іншыя – часцей. Аналіз гаворкі жыхароў вёскі Картынічы Лельчыцкага раёна дазволіў выявіць шэраг германізмаў, якія функцыянуюць у жывой народнай мове: *шараваць* (ням. *scheuern*), *комін*, *ганак*, *шувляда* (ням. *Schublade*), *лямец*, *фельчар*, *швагер*, *смакаваць* (ням. *schmecken*) і інш. Гэта сведчыць аб трывалым замацаванні германізмаў у беларускай моўнай стыхіі. У гаворцы жыхароў вёскі Картынічы шмат запазычаных слоў з нямецкай мовы, сярод якіх пераважае бытавая лексіка.

У беларускай мове, як і ў іншых мовах, ёсць даволі шмат фразеалагічных калек і паўкалек. «Фразеалагічная калька – фразеалагічны абарот, які з'явіўся ў мове ў выніку літаральнага, г.зн. паслоўнага перакладу іншамоўнага абароту» [3, с.140]. Фразеалагічная калька ўзнікае тады, калі чужы фразеалагічны абарот перакладаецца не цалкам, а па складальных яго кампанентах, г.зн. па словах, з якіх ён складаецца.

Паходжанне каля 1750 фразеалагізмаў сучаснай беларускай літаратурнай мовы можна знайсці ў даведніку [4]. Ёсць тут і больш за 40 запазычаных фразеалагічных адзінак з нямецкай мовы: *прыводзіць (прывесці) да агульнага назоўніка – auf einem gemeinsamen Nenner bringen*; *выкідваць (выкінуць) за борт – über Bord werfen*; *як рыба ў вадзе – sich wie ein Fisch im Wasser fühlen*; *заклучны акорд – Schlussakkord*; *фігавы лісток – Figenblatt*.

Такім чынам, германізмы займаюць важнае месца ў беларускай мове. Яны не толькі папоўнілі яе лексічны склад, але і стымулявалі развіццё ўласных моўных рэсурсаў. Вывучэнне этымалогіі германізмаў дазваляе глыбей зразумець гісторыю беларуска-нямецкіх узаемасувязей.

Спіс выкарыстаных крыніц:

1. Ахманова, О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – М. : Сов.энцикл., 1996. – 608 с.
2. Супринович, О. Е. Способы классификации германизмов в белорусском языке / О. Е. Супринович // Язык, перевод и межкультурная коммуникация: вопросы теории и практики преподавания: сборник научных статей / Минский

государственный лингвистический университет ; редкол.: М. Г. Богова (отв.ред.), Т. В. Бусел, Н. П. Грицкевич. Мн : РИВШ, 2016. С. 236–244.

3. Шанский, Н. М. Фразеология современного русского языка / Н. М. Шанский. – М. : Высш.шк., 1969. – 232 с.
4. Лепешаў, І. Я. Этымалагічны слоўнік фразеалагізмаў / І. Я. Лепешаў. – Мн. : БелЭн, 2004. – 448 с.